

وضعیت کنترل مجرمین سابقه‌دار پس از آزادی از زندان

(مطالعه موردی زندان مرکزی کرمانشاه
سال ۱۳۹۴)

مؤلف
زهرا رازقی

انتشارات قانون‌یار

۱۳۹۷

فهرست مطالب

پیشگفتار

فصل اول

کلیات

فصل دوم

ادبیات و مبانی نظری موضوع

فصل سوم

روش‌شناسی پژوهش

فصل چهارم

یافته‌های پژوهش

جمع‌بندی یافته‌های این اثر علمی

منابع و مآخذ

پیشگفتار

پیشگیری از جرم در سه درجه و طبقه در جامعه مطرح می‌باشد پیشگیری نوع اول که کلیه افراد جامعه مشمول آن می‌شوند. پیشگیری نوع دوم افراد در معرض خطر را در بر می‌گیرد و پیشگیری نوع سوم خاص مجرمین سابقه‌دار می‌باشد که کتاب پیش رو به روش‌های کنترل و حمایت از جامعه هدف پیشگیری نوع سوم یعنی مجرمین سابقه‌دار می‌پردازد و فاکتورهای مورد نیاز در کنترل آن‌ها را مورد بررسی قرار داده است. در این کتاب ابتدائاً به بحث در خصوص دسته‌بندی و شناسایی این دسته از مجرمین می‌پردازیم، سپس به موضوع کنترل و در نهایت مبحث حمایت از آنان را در راستای بازپروری اجتماعی ایشان در خط ممتد دفاع

اجتماعی نوین را می آوریم. نهادهای کنترل و حمایت از زندانیان آزاد شده در این کتاب شامل پلیس پیشگیری اداره زندان ها و قانون و قانونگذار به عنوان سه مخاطب اصلی در پاسخ به سؤالات پرسشنامه انتخاب و پاسخ های آنان مورد ارزیابی و تحلیل داده ها قرار گرفتند. نمونه آماری این اثر علمی تعداد ۴۰ نفر از کارکنان پلیس پیشگیری انتظامی استان ۲۴ نفر از کارکنان اداره زندان ها و ۶ نفر از قضات ناظر زندان بوده که به ۱۷ سؤال پرسشنامه پاسخ گفته اند. یافته های علمی این کتاب نشان می دهد که تشکیل پرونده شخصیت برای کلیه مجرمین و شناسایی دوستان وی که از مجرمین حرفه ای هستند (تا به این ترتیب راه های احتمالی فرار وی از نظارت و کنترل تشخیص داده شود)،

به کارگیری کارشناسان خبره در امر روانشناسی مجرمین و الزام آنان به ثبت دقیق و موشکافانه مشاهدات و شنیده‌ها در پرونده شخصیت مجرمین، به کارگیری نیروی انسانی بیشتر در کنترل مجرمین یک سرمایه‌گذاری بلندمدت به نظر می‌رسد، (استفاده از نیروی انسانی در کنترل محسوس و نامحسوس مجرمین سابقه‌دار)، تشکیل سامانه یکپارچه اطلاعات مجرمین سابقه‌دار، تشکیل بانک اطلاعات هویت ژنتیک از مجرمین سابقه‌دار، تهیه و به کارگیری دستبند الکترونیکی حتی در تعداد محدود برای کنترل مجرمین بسیار باذکاوت، سرکشی مستمر محسوس و نامحسوس از محل کار مجرمین سابقه‌دار و کنترل دائم متغیرها در آن. دستگاه قضایی با وضع قوانین الزام‌آور بازدارنده، نظارت قضایی، تشدید مجازات حبس در موارد

خاص و محروم نمودن مجرمین سابقه‌دار از تخفیف‌های قانونی از آزادی بیش از اندازه این دسته از مجرمین جلوگیری نماید. سازمان زندان‌ها با خدمات‌دهی، اشتغال و حرفه‌آموزی و حمایت‌های مالی و تسهیلاتی بایستی در کنترل مجرمین سابقه‌دار نقش خود را ایفا نماید.

افزایش جمعیت و گسترش ارتباطات اجتماعی پدیده جرم را به لحاظ کمی و کیفی از رشد و پیچیدگی قابل ملاحظه‌ای برخوردار کرده است. به گونه‌ای که بخش عمده‌ای از مجرمین حرفه‌ای و سابقه‌دار پس از تحمل کیفر مجدداً مرتکب بزه می‌شوند. این روند موجب تجری مجرمین شده و جرایم ارتكابی را پیچیده‌تر و حرفه‌ای‌تر می‌گردانند. در این میان کنترل مجرمین حرفه‌ای و سابقه‌دار

می تواند راهکار مؤثری برای جلوگیری از تداوم این روند باشد. جرم شناسان مجرمین حرفه ای را در هشت دسته مختلف تقسیم بندی کرده اند، لیکن طبقه بندی بر اساس تکرار جرم صورت گرفته است که پلیس به آن نیاز دارد تا بتواند براساس استانداردهای تعریف شده اقدامات کنترلی خود را با ضمانت اجرایی لازم از سوی قوه قضاییه پیگیری نماید. به هر صورت از اجماع دیدگاه های مختلف چنین برمی آید که رفتار مجرمانه تا حد زیادی قابل اصلاح است. بنابراین پلیس باید از طریق تدوین راهبردهای مختلف در این راستا اقدام نماید. اهداف زیادی در ارتباط با کنترل مجرمین حرفه ای و سابقه دار برای قوه قضاییه، پلیس و سازمان زندان ها وجود دارد که هر کدام در نوبه خود به شرح مبسوطی نیازمند است. در بسیاری

از این اهداف دورنمای راهبردی هر سه ارگان فوق
و شاید ارگان‌های دیگری هم ذی‌مدخل است.

بدیهی است هر کشور به نوبه خود برای محو
پدیده‌های مجرمانه که حیات بشری را به مخاطره
می‌اندازد از دیرباز تدابیر مختلف و متنوعی با توجه
به مقتضیات درون سیستمی و شرایط زمانی و مکانی
خود پیش‌بینی نموده است. در کشور ما عمدتاً
تلاش‌ها بر تقویت سیستم قضایی در برخورد با
این‌گونه پدیده‌ها صورت گرفته که یک برخورد
مجرد، غیرانتزاعی و در جهت مبارزه با معلول بوده
است. اکنون این سؤال مطرح است که آیا
مناسب‌ترین روش و سیستم برای مهار، کنترل و
مقابله با پدیده‌های مجرمانه که ناامنی در پی دارند
تنها از طریق دستگاه عدالت کیفری میسر است یا

تدابیر پیشگیری و ابزارمند ساختن آن به مراتب راحت و سهل تر خواهد بود؟

چون ایجاد ناامنی، حتی احساس ناامنی در جامعه خطرناک ترین معضل یک نظام به شمار می رود، راهکاری برای جلوگیری و مهار بزهکاری - که یکی از مؤلفه های کلان در ایجاد ناامنی محسوب می شود - توسط اندیشمندان مطرح گردید که همان مقوله پیشگیری است.

آنچه مسلم است پیشگیری یک مبحث صرفاً نظری نیست، بلکه از لحاظ حقوقی و جاهت کاربردی داشته که بایستی همه جانبه تر بررسی گردد. مبحث پیشگیری در مقررات مختلف کشور ما در حیطه صلاحیت مراجع قضایی، وزارت کشور و نیروی انتظامی مطرح گردیده است.

گام نخست در کنترل رشد فزاینده جرایم تنظیم سیاست جنایی سنجیده و منطقی با هدف سلب فرصت‌های ارتکاب جرم است. فرصت‌هایی که مجرمان با استفاده از آن اقدام به نقض قانون می‌کنند. روش‌های سنتی نظام مجازات‌ها به‌خصوص اعمال کیفر سالب آزادی ضمن تحمیل فشار اقتصادی بر جامعه به‌طور انکارناپذیری اثربخشی خود را از دست داده است و توان تهدید کیفری ندارد. نقش اربابی و پیشگیرانه‌ی آن به حداقل کاهش یافته، بعضاً افزایش نرخ تکرار جرم را سبب شده است. کیفرشناسان با ارائه نظریه کنترل اجتماعی بزهکاران به معرفی برخی از ضمانت اجرای اجتماعی پرداخته‌اند. ضمانت اجرای اجتماعی مجموعه‌ای از تدابیر کیفری هستند که از

طریق تهدید حقوق اجتماعی بزهکاران و نظارت و مراقبت از آنان در جامعه به اجرا در می آیند. نمونه ای از این تدابیر عبارتند از: الزام به انجام امور عام المنفعه ، حبس خانگی، سلب حقوق شغلی، تنزل رتبه، محرومیت از دریافت خدمات عمومی، الزام به اقامت در محل معین، منع خروج از کشور یا حوزه قضایی خاص، محرومیت از انجام برخی معاملات، سلب مالکیت و

اعمال ضمانت اجراهای اجتماعی صرف نظر از صرفه جویی های اقتصادی مانع قطع روابط عاطفی خانوادگی و شغلی بزهکاران خواهد شد. فر آیند جامعه پذیری آن ها را مختل نمی سازد، بلکه در بیشتر موارد حتی به تقویت این روابط کمک می کند. ضمانت اجراهای اجتماعی نه تنها به عنوان جایگزین

کیفر سالب آزادی به کار می‌روند بلکه تأکید اساسی بر اعمال آن‌ها به عنوان ضمانت اجرای اصلی است.

روش‌های دیگری چون قرارهای ترکیبی و احکام جبرانی و کنترل و نظارت قضایی با اعمال تدابیری چون هشدار و توبیخ، خدمات اجتماعی، توقیف در منزل و الزام به مراجعه به مقامات ذیصلاح در مدت‌های معین، در قالب آن‌ها می‌تواند در رعایت تناسب مجازات جایگزین و فردی کردن مجازات و پیشگیری از تکرار جرم و اصلاح بزهکار مساعدت نماید.

فصل اول

کلیات

مبحث اول: مقدمه

جرم عملی است که قانون گذار تعریف می کند و مجرم کسی است که جرم را مرتکب می شود و دادگاه او را مجرم می شناسد. دورکیم جرم را چنین تعریف کرده است: عملی که وجدان جمعی را جریحه دار کند. جرم را برخی به بیماری اجتماعی تشبیه کرده اند، اما میان جرم و بیماری لاقابل این تفاوت وجود دارد که بیماری در عالم واقعیت به

نشانه‌ها و علایمی همانند است که قابل مشاهده و بررسی است، اما هیچ عملی به خودی خود جرم محسوب نمی‌شود. زیان‌ها و صدمه هر عملی هر قدر هم زیاد و مهم باشد مرتکب آن هنگامی مجرم تلقی می‌شود که افکار عمومی و اعتقاد گروه اجتماعی وی را مجرم بشناسد. به عبارت دیگر آنچه عملی را جرم می‌سازد جنبه عینی و بیرونی عمل نیست بلکه تعیین کننده جرم قضاوتی است که جامعه در مورد آن می‌کند.

امروزه از مهم‌ترین اهداف زندان و کارگزاران قضایی اصلاح و تربیت زندانیان به قصد کاهش ارتکاب مجدد جرم و بازگشت به زندان است.

روش‌هایی که در طی آن فرد تبدیل به یک بزهکار سابقه‌دار می‌شود این است که چندین جرم

مرتکب می‌شود و در روابط خود با دیگران و جامعه و اطراف خود احساس تعلق و یکپارچگی نمی‌کند. این همان تصویری است که به صورت گسترده و عینی مانع از پذیرفتن دیدگاه‌های دیگران می‌شود. موضوع نظارت بر مجرمین سابقه‌دار به عنوان قشری از اقشار جامعه در طول طرح کنترل جمعیت قابلیت طرح دارد و باید با اقدامات همه‌جانبه از سوی تمامی سازمان‌ها و ارگان‌ها و بخش‌های گوناگون نظام فرآیند برنامه‌ریزی تعریف گردد که یک فرد از زمان تولد تا پایان زندگی کلیه تحرکاتش تحت کنترل باشد و خروجی آن حداقل در بحث مجرمین سابقه‌دار باید آن گونه باشد که علاوه بر وجود پیشینه کیفری و اجتماعی کلیه تحرکات فرد اعم از اشتغال سکونت تردد جابجایی و معاملات دقیقاً در مکانیزم تعریف شده و تحت کنترل قرار گیرد، لذا به دلیل

وسعت و جمعیت جامعه هدف و امکان سرایت
بیماری جرم به سایر افراد جامعه مسئله مهم و برای
تحقیق انتخاب گردید.

مبحث دوم: اهمیت و ضرورت تالیف این اثر علمی

اهمیت پیشگیری از جرایم مجرمین سابقه دار در
این است که می توان کارکردهای برنامه های
مدیریت بر جرم را در کشور سنجید و برای آینده
برنامه ریزی را به صورت دقیق تر انجام داد. در بحث
امنیت مدیریت های گوناگونی فعالیت دارند؛ دستگاه
قضایی، سازمان های انتظامی و امنیتی و سایر
نهادهایی که در زمینه پیشگیری از جرم و یا کشف و
کنترل جرایم فعالیت دارند که می توان عملکرد این
واحدها را در مقوله تأمین امنیت جامعه مورد ارزیابی

قرار داد. با توجه به این که برنامه ریزی های این مدیریت ها در سطح کلان در یک مسیر واحد قرار دارد در این پژوهش به نقش پلیس پیشگیری سازمان زندان ها و قانون و قانونگذار در پیشگیری و کنترل مجرمین سابقه دار می پردازیم. اگر میزان شیوع در میان این گروه به طور نظام دار ارزیابی و تشخیص گزاری شود هم میزان بهبودی در این افراد افزایش یافته و هم زمینه را برای کاهش یا درمان این گروه از مبتلایان در پی خواهد داشت. هم چنین این یک واقعیت بوده که عوامل خطری که می تواند زمینه تهدید برای بروز این اختلالات را فراهم نماید ریشه در سازه پر قوام و دیرینه تری که دارای جنبه تعیین کننده تری بر رفتار مشهود و آشکار است داشته باشد. به طور کلی با توجه به نتایج پژوهش ها بروز و شیوع این اختلالات شخصیتی به طور بالقوه

زمینه ساز بروز بسیاری از آسیب های اجتماعی مانند اعتیاد، سرقت و ... بوده بر این اساس شناخت میزان شیوع در این گروه ها زمینه را برای توجه جدی به درمان های روان شناختی مورد توجه قرار می دهد. آمار بالای بروز جرم و بزه در جوامع امروزی این وظیفه را به همه متخصصین و فعالان اجتماعی گوشزد می کند که در جهت کاهش آمارهای موجود تمام سعی و تلاش خود را به کار گیرند. تأثیر این معضل بیش از هر زمان دیگر نمود پیدا کرده و جوامع را آزار می دهد. همه ساله حجم فراوانی از درآمد ملی کشورها صرف مبارزه با جرم و ساماندهی تلاش های گوناگون بین المللی، ملی و محلی برای مهار پدیده مجرمانه می شود. قدم اول در حل مسأله ارزیابی درست و به دور از احساسات

موضوع است. در این صورت است که می توان به شناخت مجهولات و نیز با تکیه بر معلومات یعنی امکانات و نقاط قوت موجود در جهت رشد و ارتقای سلامت جامعه قدم برداشت. نتایج این پژوهش ضمن مشخص نمودن مهم ترین عوامل تأثیرگذار بر جرم و کنترل آن در میان جامعه هدف می تواند ضرورت پرداختن بیشتر مسئولین به مسائل مربوط به این عوامل، ارائه بهینه خدمات بهداشت روان به خصوص به کارگیری نیروهای متخصص و کارآمد در زندان ها به منظور تشخیص و انجام اقدامات روان درمانی در میان مددجویان زندان را موجب می گردد.

فصل دوم

ادبیات و مبانی نظری موضوع

بحث اول - دسته‌بندی مجرمین

اصولاً مجرم حرفه‌ای و سابقه‌دار به چه کسانی اطلاق می‌شود؟ پلیس با کدام دیدگاه، مجرمان را شناسایی، دسته‌بندی و کنترل می‌کند؟ در اینجا است که باید یک تعریف دقیق از مجرم، تعدد جرم، مجرمین عادی و حرفه‌ای و سابقه‌دار در اختیار داشته باشیم که بر اساس استانداردهای رایج در دانش پلیسی - قضایی عینیت داشته باشد تا بتوانیم با تکیه بر یافته‌های این بینش، مجرمین حرفه‌ای و سابقه‌دار را

شناسایی و آنها را تحت تشدید اقدامات کنترلی
قرار دهیم.

در شرحی که خواهد گذشت، کلیه اصطلاحات
مربوط به موارد یاد شده تعریف خواهند شد.

گفتار اول - تعاریف

بند اول - تعدد جرم

ماده ۴۶ قانون مجازات اسلامی اشعار می‌دارد که
در جرایم قابل تعزیر، هرگاه فعل واحدی دارای
عناوین متعدد جرم باشد، مجازات جرمی داده
می‌شود که مجازات آن اشد باشد و ماده ۴۷ هم بیان
می‌دارد در مورد تعدد جرم؛ هرگاه جرایم ارتكابی
مختلف باشد، باید برای هریک از جرایم مجازات
جداگانه‌ای تعیین شود و اگر مختلف نباشند، فقط
یک مجازات تعیین می‌گردد و در این قسمت تعدد
جرم می‌تواند یکی از علل مشدده کیفر باشد و اگر

مجموع جرایم ارتكابی در قانون جرم خاصی داشته باشد، مرتكب به مجازات مقرر در قانون محكوم می گردد.

بند دوم- مجرمین حرفه ای

كسانی هستند كه بر اثر تكرار اعمال جرم آمیز، در ارتكاب جرم بیشتر پابرجا و ثابت هستند و آنچه كه انجام می دهند به عنوان عمل خلاف فرهنگ و ضد اجتماعی است ولی برای خودشان به عنوان فرهنگ جنایی گروه خویش پذیرفته شده است. آنها خود را از افراد عادی جامعه نمی دانند و بین خود و دیگر مردم، پیوندی احساس نمی كنند و اعمالشان از طرف هم فكران آنها مورد تأیید و تصدیق قرار می گیرد. مجرمین كهنه كار و ماهر و آنهایی كه با گرفتن پول یا امتیاز، به هر نوع خلاقی

مبادرت می‌ورزند از این گروه هستند. بیشتر افراد این گروه، کمتر از ۳۵ سال سن دارند و آرزوی یافتن مقام و ثروت از طریق به‌دست آوردن منافع اقتصادی، آن‌ها را وادار به این گونه اعمال می‌کند. (فرجاد، ۱۳۸۸: ۴۸-۴۹).

در بیانی ساده‌تر مجرمین حرفه‌ای افرادی هستند که جهت امرار معاش به‌طور مستمر اقدام به ارتکاب جرم نموده و در کار خود دارای مهارت و سبک بوده و ارتکاب جرم و تجری به قانون حرفه آنان می‌باشد. مایل به ترک یا تغییر حرفه خویش نبوده و با توجه به مهارت خویش ممکن است دارای سوابق متعدد باشند. عادت به ارتکاب جرایم داشته و در بین عوام به‌عنوان خلافکار اشتهار دارند و اقدامات تأمینی و تربیتی و قانونی تأثیری در اصلاح وی ندارد (رک. توصیفی در شرح روسای ادارات اطلاعات جنایی پلیس آگاهی استان‌ها در سال ۸۵).